

Ishaja vsak dan razen sobot, nedelj
in praznikov.
Issued daily except Saturdays,
Sundays and Holidays.

LETO—YEAR XXVI.

Komentarji
k dnevnim dogodilom in
vprašanjem

Hoovrov "raziskovalni odbor socialne smeri," ki je tri leta raziskoval in proučeval ameriško civilizacijo, je na novega leta dan objavil rezultat svojega dela. Na čelu tega odbora so profesorji ekonomije in sociologije v raznih višjih šolah in sodelovali je okrog 500 oseb. Vse delo je stalo pol milijona dolarjev in ta denar je založila Rockefellerjeva fundacija, nekakšna socialna ustanova.

Iz teh dejstev je sklepati, da je omenjeni odbor konservativen do mozga in njegove zaključke je treba vzeti z debelimi zrnom soli. Kljub temu si ni mogel odbor pomagati, da ne bi bil trčil ob resnico in jo osvetlil. Hoovrov odbor je odkril in zapisal v svojem poročilu sledečo važno resnico:

"Tehnologija (znanost tehnike) je korenito preobrazila ameriško ekonomsko življenje. Fizično bogastvo, ki je bilo nekoč v farmah, je danes v industrijah. Iz tega je razvidno, da so ekonomske razmere in v njihove območju tehnološke iznajdbe in odkritja poglaviti faktor, ki določa obliko bogastva, življenjski standard in blagostanje ljudstva."

Odbor bi bil lahko naredil še en korak in odkril, da baš ta faktor določa vse oblike življenja človeške družbe. Saj pravi, da glavni vzrok zmešnjave v današnji ameriški civilizaciji je to, ker je ekonomski razvoj daleč pred razvojem ostalih stvari ameriškega življenja. Naše socialne institucije so še vedno tam, kjer so bile pred sto leti, ki je bilo še popolnoma drugo ekonomsko življenje. Na primer mi še danes pravimo, da "znanost mora iti doma," dasi je industrijska revolucija unčila vse hišne industrije in žena nima kaj početi doma!

Če bi Američani ne bili taki sužnji tradicij in mentalnih okamenelosti, ne bi bilo treba Hoovru imenovati tega odbora in Rockefellerjevemu zavodu potrošiti pol milijona dolarjev, da je odkril to, kar je odkril — Marks je pred osemdesetimi leti in kar lahko spozna vsakdo, ki izda par dolarjev za socialistične knjige. Ampak trma, trma in predsodki...

Hoovrov odbor je zbral dve debeli knjigi podatkov glede bolezni ameriške civilizacije, zdravila pa ni predpisal. To se ujema z burbonsko pametjo ljudi, ki vladajo v ameriški republiki. Naj bo kakor hoče, bo že Bog kaj ukrenil...

Pred nekaj meseci je Martin Judnič opisal v Prosveti svoje vtise iz sovjetske Rusije, ki jo je obiskal zadnje poletje. Omenil je tudi, da boljševidni uradniki špekulirajo s stanovanji in živem. S tem je Judnič nalezl na silno zameru pri rojakih, katere strašno zaboli, če slišijo kakšno kritiko o Rusiji; oni poznajo o Rusiji le eno "resnico" in drugih ne morejo slišati — kakor pravoverni kristjani, ki imajo svoje "resnice" in vse drugo je za nje bogokletstvo! Predsodki!

Te dni je prišla vest iz Moskve, da so tamkaj obsodili tri sovjetske uradnike na smrt in čez dvajset drugih v zapor — zaradi špekulacij z žitom. Če bi mogli prijeti in obsoditi vse sovjetske špekulante, bi najbrž sam Judnič strmel in morda ne bi verjel, da jih je toliko.

Užaljeni rojaki, ki najbrž tudi teh vesti iz Moskve ne verjamejo, naj si zapomnijo eno resnico: politična filozofija — kakor verska filozofija — še ne iztrebi zločinov, ki izvirajo iz slabih ekonomskih razmer. Najprej je treba izboljšati ekonomske razmere. In ruske ekonomske razmere še niso izboljšane!

Knjiga dobre socialne filozofije se lahko napiše v enem mesecu ali še prej. Za gradnjo dobre hiše je še treba nekaj me-

AMERIKA BOLJ IN BOLJ JEČI POD DOLGOVI

Breme postaja vedno težje. Obresti na dolgove dosegle nov rekord. Bodočnost je nejasna

Amherst, Mass. — (FP) — V prvih desetih mesecih minulega leta je država plačala več obresti na dolgove kot kdaj prej v enaki dobi. Lastniki bondov in hipotek so edini element v državi, ki ne trpi vsled krize. Vsi drugi sloji in najbolj pa delavstvo in farmerji so bili deflatirani že skoraj do skrajnosti. Tudi navadni delničarji bolj in bolj čutijo krizo, ker ne prejema več tako redno dividend kot so jih bili navajeni.

Vse izgleda, da bodo dolgovi tisti faktor, ki bo končno zlomil finančno hrbtnico dežele, v kolikor še ni bila. Amerika je že pred krizo živela na kredit, na račun bodočnosti, v zadnjih treh letih pa se dolgovi vedno bolj grmadijo in z njimi tudi stalne obveznosti — obresti in amortizacija. V zadnjem letu so samo obresti na dolgove znašale skoraj eno osminko vseh narodnih dohodkov.

Journal of Commerce poroča, da so obresti na dolgove narasle od 1926 za 42% in so znašale v zadnjem letu 142,5%. Izplačane mezde so padle za 58%, cena farmerskih pridelkov pa skoraj 55% v primeri z 1926.

Kaj te številke pomenijo, je mogoče zapopasti le, če se človek v nje poglubi in jih skuša razumeti. Kalkulirane so na domnevi, da je bilo leto 1926 v gospodarstvu ustreljeno, in je vsled tega označeno s številko 100, namreč v tem slučaju plače, obresti in cene farmerskih pridelkov.

Do krize je bilo vse dobro, ker so se sporedno z dolgotrajni obresti dvigali tudi dohodki delovne ljudstva, dasiravno bolj počasni kot pa kapitalne obveznosti. V tej krizi so pa na eni strani strmoglavile cene vsem produktom in še bolj pa plače — v razmerju kot pokazujejo gornje številke — na drugi strani pa so se izplačila obresti, ki so stalna obveznost, pognala kviliku z novo energijo.

Leta 1926 so znašale obresti na privatne in vladne dolgove \$3,218,500,000; leta 1929 \$4,109,000,000 in leta 1931, v drugem letu depresije, \$4,563,100,000. Za lansko leto skupna vsota še ni znana, ampak bo še večja, kot poroča Journal of Commerce. Znašala bo okrog petih milijard. Pet milijard za same obresti na dolgove!

In dolgovi še vedno naraščajo, javni in privatni, kar pomeni, da naraščajo tudi stalne obveznosti. Breme postaja vedno silnejše, ker gre vedno več narodnih dohodkov za obresti in izplačevanje dolgov ali amortizacija. Na drugi strani padajo izplačane mezde povprečno za 20 odst. na leto in približno toliko tudi cene produktov, kar pomeni uničevanje trgovine. Ker čim več gre za obresti in druge stalne obveznosti, med katere kapitalizem smatra tudi dividende, tem manj ostane za mezde in tem manjši je trg.

(Dalje na 3. strani.)

secev. Zgraditev dobrega socialnega sistema pa potrebuje veliko, veliko več časa.

Potrpite! Saj morajo tudi Rusi potrpeti...

Japonski militaristi so začeli novo leto z novim navalom na Kitajce. Zakaj pa ne? Ali jim je Liga narodov stopila na prste za lanske naval? Nič.

Tako, kot Japonci, se ni še nihče norčeval iz smešne organizacije, ki se imenuje Liga narodov in pravi, da skrbi za mir po vsem svetu.

Obsedno stanje v rudarskem okrožju

Pet kompanij milice v Taylorville. Še dva teško ranjena. Čez 50 rudarjev aretiranih

Taylorville, Ill. — Pozorišče izgrede med dvema frakcijama rudarjev v terek zvečer, ko sta bila moški in ženska ubita in 12 ranjenih, je zdaj v obsednem stanju. Pet kompanij illinoiske milice je dospelo na lice mine.

V sredo zjutraj se je streljanje pri premogovniku No. 7 ponovilo in dva moža sta bila teško ranjena. Hišo rudarja Augusta Corsa je raznesla bomba. Šerifski deputiji so aretirali vse skupaj okrog 50 rudarjev, med katerimi so štiri šenake. Imena aretiranih so večinoma italijanska. Vse te bodo skušali pokriviti umora springfieldskega rudarja Vincenta Rodemasa in žene taylorvillakega rudarja Eme Cumerlatto, matere treh odrakšenih otrok, ki sta bila ubita v terek zvečer.

Senatorji žigosajo Francije zaradi deflacija

Borah pravi, da je Hoover kriv, Johnson pa je obdolžil ameriške bankirje

Washington, D. C. — V sredo so v senatu grmela žigosanja Francije, Belgije in drugih evropskih dežel, ki niso plačale decembrskega obroka svojih dolgov Zdrženim državam. Bile so zahteve, da se ameriška vlada ne pogaja več s temi deželami, dokler ne poravnajo zapadlega obroka. Največ jih je ališala Francija.

Bila je dolga vrsta govorov. Senator Borah je dejal, da je vse te komedije kriv predsednik Hoover, ki ni zahteval protipogojev, varstvenih klavzul, ko je predložil svoj moratorij dolžnikom. Senator Johnson iz Californije je pa napadel Hoovra zaradi moratorija sploh, ki ga po njegovem mnenju ni bilo treba; obenem je silovito mahnil po Morganu in ostalih mednarodnih bankirjih v New Yorku, ki vodijo propagando za brisanje ameriških posojil evropskim vladam, da bi na ta način zavarovali svoja privatna posojila.

Alfonzo pozvan v Španijo na odgovor

Madrid, 5. jan. — Uradni organ španske vlade je danes pozval bivšega kralja Alfonza, da se mora v desetih dneh zglasti pri preiskovalni komisiji v Madridu in se zagovarjati zaradi neke železniške koncesije. Ako se ne odzove, bo razglašen za ubežnika.

Hotel Blackstone zapri vrata

Chicago. — Blackstone, luksuriozni hotel, ki je posloval 22 let, je zapri vrata ta teden. Hotel je bil v konkuru že dalj časa in zdaj ga je sodišče velelo zapreti, ko je še vedno delal izgubo.

FARMARSKO GIBANJE V VZHODNIH KRAJIN

V New Jerseyju se zbirajo pod okrilje nove organizacije, ki bo skušala izboljšati njih položaj

Vineland, N. J. — (FP) — V južnem delu države se je pričela med farmerji širiti nova organizacija, ki sili v marsičem farmerakemu gibanju na jugozapadu in srednjem zapadu, kjer ima večji vpliv Farmerska unija, ki je zadnje jesen organizirala farmersko tržno stavko.

Nova farmerska organizacija sliči temu gibanju predvsem v tem, da sme biti izvoljena v odbor le oseba, ki prejme večino svojih dohodkov od fiktivnega obdelovanja farme — le "dirt" farmer. Uradniki ne jemajo nikake plače, ker načelo organizacije je, da si farmerji morejo izboljšati svoj položaj le potom skupne akcije, a sodelovanjem vseh.

Glavna politična zahteva je moratorij na vse dolgove, dokler ne mine kriza in preprečitev prodaje farm potom sodnije ali šerifa. Na trgu pa se bo borila za boljše cene, ki naj krijejo produkcijske stroške in povrh deset odstotkov za vrednost pridelkov.

V južnem delu države se farmerji večinoma pečajo s zelenjavo in kokošjerjo. Najboljši trg imajo v New Yorku. Za ceno pa niso le odvisni od trga, ampak tudi od "commission" trgovcev ali prekupčevalcev. Tem trgovcem pošiljajo svoje produkte, katere prodajo naprej za ceno kot jo že dobe.

Do zadnjega leta so prekupčevalci od skupičke odtrgali 10% komišna, preostanek pa poslali farmerju. Zadnje leto pa so uvedli nov sistem — deset centov od zaboja ali zavoja ne glede koliko je cena. Če je bušel zelenjave na primer 75 centov, ali dolar, prekupčevalec vseeno dobi svoje — deset centov. Nova organizacija bo ta sistem skušala odpraviti.

Važen pridelek so tudi paradizniki, katere v tem delu države večinoma kupki Campbell Soup kompanije. Ker družba trži s farmerji posamezno, navadno ona diktira cene. Nova organizacija bo skušala tudi v tem pogledu protektirati farmerje potom kolektivnega pogajanja za ceno.

Ta asociacija se je pridružila tudi Farmers' National Relief konferenci, ki je bila organizirana pred nekaj tedni v Washingtonu.

Francija pomiri Italijo in Jugoslavijo

Pariz, 5. jan. — Francoški uradni krogi so zavzeli korake, da se napeto razmerje med Italijo in Jugoslavijo čim prej ublaži.

Rebelni farmerji ustavili dražbo

Dražbeniku, ki je hotel prodati farmo zadolženemu farmerju, so zagrozili z linčanjem

Le Mars, Iowa. — Več ko 500 razarjenih farmerjev iz te okolice je v sredo navallo na farmo John A. Johnsona in preprečilo javno dražbo, na kateri je New York Life Insurance Co. hotela prodati zemljišče zaradi zapadlega dolga. Herbert S. Martin, zastopnik družbe, je bil edini kupec, ki je nameraval vzeti farmo za družbo. Sodnik in šerif sta vodila dražbo.

Farmerji so zagrozili, da bodo linčali Martina, če se takoj ne izgubi. Martin je hitro odnesel pete in tudi sodnik ter šerif sta se podala. Prodaje ni bilo. Kanesje je sodnik apeliral na gubernerja, naj vpliva na legislaturo, da bo izsiljeno prodajanje farm za dolgove in davke legalno ustavljeno, oziroma da farmerji dobe moratorij.

Kitajci se morajo oprestiti, ker se se branili

Japonska zahteva tudi železnico in nevtralno cono

Peking, 5. jan. — Japonci so pobili okrog 3000 kitajskih civilistov med napadom na Šanhajkvan. Kitajskih vojakov je padlo okrog tisoč, skupaj 4000 mrtvih.

Peking, 5. jan. — General Kotaro Nakamura, vrhovni poveljnik japonskih sil v Mandšuriji, je včeraj poslal noto kitajskemu maršalu Čang-Hsuehlingu, zahtevajoč, da Kitajci izrečejo obžalovanje, kar so "izsvaili" japonski napad na Šanhajkvan. Nakamura dalje zahteva, da Kitajci odstopijo kontrolo železniške postaje v Šanhajkvani Japoncem in mesto s okolice vred mora biti nevtralna cona.

Kakor lansko leto, ko so Japonci okupirali Mandšurijo in napadli Šangaj ter potem zvalili vso krivdo za to akcijo na Kitajce, tako so Kitajci tudi zdaj "provocirali" okupacijo Šanhajkvane na meji kitajske province Jehol.

Japonski letalci so včeraj metali bombe na razne postojanke. Kitajska posadka se je zakopala v jarko 40 milj zapadno od Šanhajkvane.

Nemški stodalarski falsifikati poplavlili Ameriko

Chicago. — Falsificirani stodalarski bankovci, ki so bili narejeni v Nemčiji leta 1929 in s katerimi so sleparji prevarili evropske banke za lepe tisočake, so se zdaj pojavili v Ameriki. Ti bankovci so tako fino ponarejeni, da jih morejo spoznati le najboljši strokovnjaki. Največje čikaške banke so jim nasedle in jih precej izmenjale. Baje je tega papirja v Ameriki za okrog \$200,000. Kolikor je znano, so jih v Nemčiji naredili za pol milijona dolarjev. Zanje dni je bilo aretiranih precej vplivnih oseb v Chicagu v zvezi s temi falsifikati; med aretiranimi je tudi "grof" Henry Dechow. V New Yorku je bil aretirani zdravnik dr. Valentin Gregor Burtan.

Francoski parnik zgorel; 17 mrtvih

Cherbourg, 5. jan. — Francoski luksuzni parnik Atlantique je včeraj zgorel v Angielskem zalivu in 17 mornarjev je izgubilo življenje. Potnikov ni bilo na parniku.

OTROCI SO NAJVEČJE ŽRTVE DEPRESIJE

Poročilo vladnega biroja o velikem izkoriščanju

Washington. — (PF) — Posledice sedanje krize občutijo otroci v mnogih ostrih še bolj akutno kot pa odrasle osebe, pravi zvezni otroški biro v svoji novoletni poslanici. "Krizi afektirani njih zdravje, šolstvo, domače razmere in delovne prilike." V svoji izjavi se biro bavi le s razmerami, v katerih se nahajajo mladoletne osebe in otroci, ki si služijo svoj kruh v tovarnah. Prav za prav to ni kruh, ampak le grenke drobine.

Depresija je pognala veliko število otrok v prerano borbo za obstanek, največ v industriji in poklicu, ki so najmanj pod vladnim nadzorstvom. Tako svane "sweatshops" so se zopet pojavile v mnogih državah, predvsem v oblačilni industriji na vzhodu in srednjem zapadu.

Biro navaja večje število otrok, v katerih so bili uničeni vsi delovni standardi in kjer so otroci podvrženi največjemu izkoriščanju. Najbolj notorične delavnice se nahajajo v Massachusettsu, New Jerseyju, Connecticutu, Pennsylvaniji in Marylandu.

V Scrantonu, Pa., kjer se je zadnja leta razvila svilna in tekstilna industrija pa tudi oblačila, so otroci med 14. in 16. letom zaslužili dečki po \$4.94 in deklice po \$4.20 na teden. To je bila srednja plača v prvi polovici 1932. V Pittsburgu je znašala \$5.45 pa dečka in \$5.14 za deklice. V Philadelphiji so 16 let stare dečke \$7.14 in \$6.65 za dekleta.

V Massachusettsu pa so bile plače še nižje. Državna komisija za minimalne plače je poročala, da je odkrila slučaje, ko je znašala plača po deset centov na uro in v enem slučaju celo pet centov. Približno slično izkoriščanje je odkrila tudi Consumers liga v New Jerseyju. V cigarskih oblačilnih tovarnah je odkrila, da znaša povprečna tedenska plača za dekleta \$2.50 do \$3.50.

Sploh se plače v mnogih industrijah in trgovinah rapidno bližajo kuljickemu standardu. Temu izkoriščanju so posebno izpostavljeni otroci, katerih je v industriji nad dva milijona. Vsa protekcijska zakonodaja je majhnega pomena celo v državah kot je New York, ki ima najboljše zakone za protekcijske otrok in delavk, ker jo podjetniki kršijo na t. ali drugi način. Biro tudi poroča o tendenci stalnega podaljševanja delovnika v "sweatshop" industrijah.

Bivši predsednik Coolidge umri

Northampton, Mass. — Calvin Coolidge, trideseti predsednik Združenih držav, je naglo umrl v četrtek popoldne na svojem domu. Zjutraj je šel v svojo odvetniško pisarno in v par urah mu je bilo slabo. Vrnil se je domov in se vlegel v posteljo. Čez dvajset minut ga je žena našla mrtvega. Zdelo ga je kap. Star je bil 60 let. Pogreb bo v soboto. Predsednik Hoover je odredil tridesetdnevno žalovanje.

Macedonska bojničarka ustrelila ranjena

Sofija, Bolgarska, 5. jan. — Macedonski komita Krist Trojanov, član protogorovske frakcije, ki je bil ranjen v boju s pristaši mihajlovske frakcije pred kraljevo palačo pred par dnevi, je bil včeraj ustreljen v bojničarki. Ustrelila ga je bojničarka, ki mu je stregla. Bojničarka Katarina Konstantinov, fanatična Macedonka, je dobila navodila od mihajlovske frakcije, da mora ranjenca ubiti in to je storila. Bila je takoj aretirana.

Prizor iz stavke namočencev silne železnice v Atenah na Grškem.

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT
GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE
NARODNE POMOŽNE JEDNOTE

Organ of and published by the Slovene
National Benefit Society

Narodnina: In Zvezdno dršvo (Ivan Či-
carič) in Kanado \$6.00 na leto, \$3.00 na pol
leta, \$1.50 za četrt leta; za Chicago in Cleveo
\$7.50 na leto, \$3.75 na pol leta; za ino-
stranstvo \$9.00.

Subscription rates: for the United States
(except Chicago) and Canada \$6.00 per year,
Chicago and Cleveo \$7.50 per year, foreign
countries \$9.00 per year.

Cons. oglasov po dogovoru.—Hokopeli se ne
vrata.

Advertising rates on agreement.—Manu-
scripts will not be returned.

Našev na voz, kar ima stik s listom:
PROSVETA
2617-28 So. Lawdale Ave., Chicago, Illinois.

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS.

Datum v oglepju, na primer (Dec. 31,
1932), poleg vsakega imena na našemu po-
metu, da vam je s tem datumom potekla
narodnina. Ponovite jo pravočasno, da se
vam list ne ustavi.

Domač drobiž

Nova Peruškova razstava

Cleveland. — Kakor se čuje, bo imela Jugoslovanska šola moderne umetnosti, v kateri vodi naš slikar Gregor Perušek slovensko mladino v slikarski tehniki, umetnostno razstavo enkrat v februarju v Slovenskem narodnem domu. Razstavljeni bodo najnovejši umetnostni poskusi učenec in učenk, zraven pa nekatera novejša dela umetnika Peruška. Datum razstave še ni znan.

Pionir v Lorainu umri

Lorain, O. — Anton Kerhin, pionir lorainske naselbine, je umrl 29. decembra v starosti 67 let. Bil je član društva Bled št. 17 SNPJ in Cirila in Metoda št. 101 KSKJ. Člani obeh društev so ga spremili k zadnjemu počitku.

Nagla smrt člana

Cuddy, Pa. — Naglo je umrl John Malovrh, član društva št. 319 SNPJ. Na starega leta zvečer je šel na delo, na novega leta dan popoldne je pa bil mrtev. Doma je bil iz Črnega vrha nad Polhovim Gradcem.

Se dve smrti

Cleveland. — V bolnišnici je umrl Andrej Ule, star 57 let in vdovec. Ranjki je bil dobro poznan v Collinwoodu kot stavbenik. Doma je bil iz Grahovega pri Cerklji na Notranjskem in tu zapuščal šest otrok, tri brate in sestro.

Dalje je umrl mlad fant Nick Kordić, star 22 let in rojen tu. Bolehal je nekaj mesecev in zapuščal mater.

Zupančič spet na delu

Chicago. — Joe Zupančič, tiskarski delavec v tiskarni SNPJ, ki je bil pred nekaj tedni po nesreči ožgan po obrazu, ko je vlival klijaje, je okreval in v četrtek se je vrnil na delo.

(Čitatelje prosimo, naj nam pošljejo vesti o dogodkih med rojaki v naselbinah za to kolono. Vse, kar zanima vas, bo zanimalo tudi druge čitatelje. Pošljite kar na dopisnici. Kadar poročate o smrti, vselej zapišite starost pokojnika, odkod je bil doma, koliko let v Ameriki, koga zapuščal in če je bil član SNPJ.)

Casopisje je opij ameriških mas

New York. — Ne vera, ampak ameriško časopisje je opij, ki ima vse zasluge, da široke mase nemo prenašajo to silno trpljenje brez vsake večje revolte. Tega mnenja je urednik revije Editor & Publisher, glasila časnarske industrije, ki se čudi "junaški" pohlevnosti ameriških mas in obenem čestita urednikom in poročevalcem meščanskega tiska, katerim gredo za sluge, da ni med masami večjega upora proti mizeriji.

Bivši guvernator za lokalni denar

Cleveland. — Bivši guvernator Ohia H. L. Davis priporočastu-kajnji mestni vladi tiskanje lokalnega denarja ali "scrip", s katerim bi plačevala uslužbenec. Denar bi bil kolekiran za osem procentov v svrhu kritje stroškov.

"Vsi enaki" — to ne vodi k enakosti, marveč pa k izenačenju.

Glasovi iz naselbin

Zanimive beležke iz raznih krajev

Prazniki in delavstvo

Nanticoke, Pa. — Tradicionalno ponavljanje Kristovega rojstva je zopet za nami. Vse se je ponavljalo po starem običaju. Ljudstvo je drvelo v templje kot navadno, a kljub temu odrešenja za revno ljudstvo ni in ga pod krinko hinavskega ponavljanja Kristovega rojstva nikdar ne bo. Dolder se ljudstvo ne bo otreslo suženjstva, tako dolgo zaman pričakuje odrešenja. Ljudstvo si mora odrešenika v sebi samem poiskati. Ko prične v toliko razmišljati, potem je mialti, da posije delavcu lepše sonce, nikdar ne preje. Kajti masa bo zavajana, dokler se bo pustila zavajati. To se bo ponavljalo toliko časa, dokler bo ostala brezbržna. Najboljše sredstvo proti tej bolezni je izobrazba, ki jo je mogoče zajeti le iz dobrega delavskega časopisja in podučnih knjig. Vsega tega pa delavcu primanjkuje.

Ako kdaj v zgodovini, ima ljudstvo priliko sedaj, da spozna krivični režim krutega kapitalističnega sistema. Godrnjanja je več kot preveč, ali vse to posamezno godrnjanje nima nikakega pomena. Ali prej ali slej se bo posvetilo tudi v najtemnejšem kotičku pameti. To naj nam bo v tolažbo.

Tu in tam pogledam v tukajšnje meščansko časopisje. Times-Leader, Morning Record, Evening News. Vsi trije so si podobni po vsebini kot cent. Niti stavka ni podučljivega, je pa polno zavajalnega gradiva, sporta in nezaželjenih slik, ki posebno prijačo mladini. To je tisto sredstvo, s katerim se z lahkoto drži masa v temi. Drugo sredstvo je klerikalizem, strah pred hudičem in Bogom. To so tiste nesrečne bajke za navadno delovno paro. Ali na vzhodu se je posvetilo in ta luč bo prodirala, dokler ne prodre v najtemnejši kotiček. Ako se ne motim, ni sile na svetu, da bi se ta luč pognala nazaj. Kdor je spregledal, da so bajke o posmrtnem življenju največje zlo za človeštvo, da so časi inkvizitorstva za nami, se ne povrnejo nikdar več, kapitalizmu in dekli klerikalizmu se tresejo tla, ker prej ali slej morata izginiti, se ne povrne več v temo.

Da se sprememba čim prej uresniči, nam nudi pogoj za to socializem. Kdor je proti tej nadvse pošteni ideji, je morilec samega sebe, svoje lastne krvi. Pri tej trditvi ostanem. Kdor drugač misli, je znak, da ga izkušnje niso prav nič naučile. Čas je, da se obračuna s pijavkami. Ako se ne motim, smo najhujše tepeni premogarji. Med nami pa je mrtvilo. Svaki zase boga moli, vsi skupno smo pa je sužnji. Čast in priznanje illinoiskim premogarjem, ki blijejo boj za svoje pravice. Dolžnost vseh premogarjev je, boriti se z njimi. Bolje je na zraku od gladu poginiti, kakor pri zastojnem napornem delu pomale umirati.

Mala peščica lenuhov nas izmozgava. Ali bomo spregledali? Poskusimo, izmijmo si oči. Nikdar ni prepozno; boljše pozno kot nikdar. Leto 1932 je šlo v šaro in nikomur, drpinov ne bo šalo za njim. Napočile je 1. 1933. Obeta se večje gorje. Od naš delavcev je odvisno, ako hočemo izpremembo, da bo služila nam v korist. Moramo si jo ustvariti—delavci sami, to pa edino potom politične organizacije, strokovne in gospodarske. Posameznik ne šteje med delovno maso nič. To imejmo pred očmi.

Nesreča je zadela sobrata Joe Sereka na 21. dec. v rovu. Umrl je med potjo v bolnico. Znaki na glavi so pričali, da je bilo hitro po njem. Druga žrtev v kratkem. Na 3. okt. je bil ubit rojak Fr. Junc pri isti (Coillery Blas) kompaniji. (Poročano o tej smrti po tajniku društva št. 447, h kateremu je Joseph Serek pripadal.) Skupno smo prišli v naselbino Hanover 11. nov. 1927 Frank Kitt, Serek in jaz. Vsi trije smo dobili svoj "share." Jaz sem slep na eno oko. Kitt ima kriš polomljen in Serek je prestal za vaelej. To so naše dividende, zakar se moramo pohvaliti sistemom kapitalizma. Pokojni je bil že pri meni na stanovanju. Otroke je ljubil. Od koder je prišel, jim je vedno prinesel slaščice. V življenju je vzemal vedno srednjo pot in je bil precej dober v unijakem gi-

banju in aktiven v stavkovni straži l. 1927, dokler se nisimo podali tu v Hasoverju. Star je bil 44 let., pristojen v farno Krka na Dolenskem. Dali je imel sorodnike v Ameriki, mi ni zna-no in se ni dalo pronači iz listin, katere je imel pri sebi, edino pismo od sestri in še to od leta 1919, tako se mi povedali sostanovanci in Anton Župan, pri katerem je stanoval. S Frankom Juncem sta si bila prijatelja v življenju, in sedaj skupno počivata v hladni zemlji. Nagrobnico je prečital brat tajnik Mike Ferlin, ki je resnično mojster v čitanju. Še pogrebnik se je zahvalil v poljskem in angleškem jeziku za ta skromni in nadvse dostojni pogreb. Tudi druge narodnosti bodo začele sprevidovati, da so civilni pogrebi povsem velike cenjeji in pametnejši, brez hinavskega zavijanja. Omenjeni je prišel v Ameriko l. 1912. Blagmu spomin! — Henrik Petarič.

O mladinskem koncertu

New York, N. Y. — Pred nekaj leti nam je dal svoj prvi koncert baritonist Šubelj. S pesmimi, ki jih je pel, nas je v duhu povedel v mili domači kraj in duša se je radovala v blagodejnem veselju. Bil je to pomenljiv dan, katerega ne bomo nikdar pozabili. Sedaj nam je pa zopet pripravil naš pevec užitek, za katerega smo mu iz srca hvaležni. Dal nam je mladinski koncert, kateri gotovo prekaša vse dosedanje. Ljudje v dvorani so se pogovarjali, da je to brez dvoma najslajnejša prireditev, kar smo jih imeli med nami. Kdor je zamudil ta prekrasni koncert, mu je lahko iz srca žal, ker bilo je nekaj tako svečanega, da se je srce topilo zdaj v solzah ginjenja, zdaj v solzah radosti. Čast g. Šublju in društvu "Domovina," ker so to prepotrebno idejo tako slajno izpeljali.

Nekaj minut po četrti uri je otvoril program Louis Rupnik, eden naših mlajših tu rojenih sinov, tako da je imela cela prireditev slovenski mladinski značaj. V kratkih besedah je opisal idejo, začetek in razvoj mladinskega zbora pev. in dram. društva "Domovina," ter jih bodril k nadaljnemu delu. Govoril je lepo, razločno in jedrnat. Nato se je dvignil zaost in nutila se je slika, ki je marsikomu izvalila solze iz oči. Sredi odra so bile pod zelenim hribočkom postavljene jaalice, okrog in okrog pa je bilo zbranih 64 mladih grl, iz katerih je zadonela mila pesem v slovenskem jeziku. Bil je to prizor, kateri mi bo ostal v vednem spominu. Peli so tako mило, čisto in nežno, tako razločno izgovarjali besede, zdaj tiho in zopet glasno, da je človeka presunilo v dno srca. Sledili sta dve narodni-božični, zopet tako lepo, da smo se nehote zamislili v davne čase, ko smo prepevali doma z materjo.

Zatem je mala Elše Pavlič deklamirala zelo ljubko in zela burni aplavz.

Sledila je pesem od Adamaa: "Božična noč," katero sta pela mladinski in odrasli zbor "Domovine," skupno okrog 90 pevcev in pevki, pod vodstvom prof. Milana Trošta. To je bil izraz velikega navdušenja, kar grmelo je, ko je celokupni zbor zori-l. Solo pri tej pesmi je pel An-

ton Šubelj, na klavirju pa je spremljala mala Paulina Šubelj, njegova nečakinja. Šubelj je pel svoj solospjev z občutkom in uredno lepo. Ko ga je potem zbor spremljal, je on svojo melodijo tako povzdignil, da je njegov močni glas krasno donel preko vseh 90 pevcev in zdelo se nam je, kot da jih nosi na krihlih svojega glasu.

Po kratkem odmoru je zopet pela mladina same slovenske narodne. Papir je preslab, da bi mogel izraziti navdušenje vzradoščene publike. Vsaka točka je bila sprejeta z enakim navdušenjem. "Izidor" kot "Barčica," "Mojster Jakob" kot "Gozdlič je že zelen" in druge. Salve aplavza sta zbudila šestletna Danica Cerar in sedemletni Henry Šubelj s celokupnim zborom v pesmi "Sirota," ki je bila dramatisirana. Vsakdo je bil globoko prepričan, da mora od hiše do hiše prositi za skorjo kruha, ker ubožica nima staršev in ker je nobeden noče pod streho. Otroci jo tudi zavrnejo, ker je umazana in raztrgana. Ko jim razložil, da se ne zna umiti ne obleke zašiti in tako dalje, se enemu omehača srce, nagovori svoje tovaršice in potem jo vzamejo v svojo sredo. Danica kot Henry sta rešila svoji vlogi neprekosljlivo in pela sta s takim občutkom, kot se malokdaj vidi pri otroku.

Zadnja točka programa so bile "Dolenjake poskočne." Najprej je pela mladina cel venček sama, nato so isto točko ponovili in z mladino vred je pelo vse občinstvo. Kar je bilo Amerikancev na prireditvi, se niso mogli načuditi, da imajo Slovenci tako lepe glasove!

Vse točke programa je spremljala na klavirju Paulina Šubelj, članica mladinskega zbora, zelo spretno. Čudili smo se malemu dekletu; izvrstno je obvladala tehniko in ritem.

Nato je prišel Miklavž, za njim pa so nosili njegovi pomagači 8 košev daril. Miklavž je lepo nagovoril zbrano mladino in jo obdaril. Najprej člane mladinskega zbora in potem še vse otroke, kar jih je bilo v dvorani. Zdal se je začelo pravo vrvenje. Vse je pritisnilo k odru in mišili sem, da bodo dvorano razrili. Lahko si predstavljate kakšna gnječa je bila, kajti v dvorani je bilo preko 500 ljudi. Ko se je Miklavž poslovil, je začelo pikanje, trobentanje, hrublje in vrišč, z eno besedo — bilo je pravo otroško božično veselje. Ljudje, vsi zadovoljni, so hvalehili koncert brez konca in kraja.

Veliko priznanje društvu "Domovina" in požrtvovalnemu Antonu Šublju, ki je naučil mladino tako lepo prepevati. Vodil je sam vse točke programa, razen pesmi "Božična noč," katero je dirigiral prof. Milan Trošt, kot že omenjeno. "Domovina" in Šubelj so nam pripravili užitek, katerega ne bomo nikdar pozabili. Škoda, da ne more pokazati vsem naselbinam kaj znajo naši otroci, vendar upajmo, da se bo mladina kaj kmalu oglasila na radiu, tako da jih boste imeli priliko slišati. Gotovo je bilo veliko truda, dela in tudi finančnih žrtve od strani društva "Domovina," kakor tudi od strani g. Šublja, pa vsega tega se niso ustrašili. Velika je pot, ki ste si jo začrtali — zmagali ste slajno — le krepko naprej!

Ti pa, draga mladina, ki smo

se s teboj sošili in veselili, hodi čvrsto po vgladih svojih voditeljev. Če boste tako pelli, kot ste na Stefanovo, boste vedno delali čast slovenskemu narodu, iz katerega izhajate, društvu "Domovina," svojem voditelju in sebi. Kakor zna g. Šubelj položiti čustva v pesmi kadar sam poje, tako je znal uliti pomen tudi celemu zboru. Res, to je velika umetnost. Ta dan, to je 26. december 1932, pa bo ostal zapisan z zlatimi črkami v spominu newyorških Slovencev.

Eden navzočih.

Poslednji odgovor

Johnstona, Pa. — Na zaključni odgovor Louis Mahkovec odgovarjam sledeče: Nikdar nisem pisal ne v Prosveti ne v Proletarcu, da se strinjam z J. Lewisom, preds. UMWA. Tudi nisem nikdar pisal, da J. Lewis v Pennsilvaniji pogrešamo, kar trdi L. M. v Prosveti s dne 31. dec. Mahkovecvo pisanje ponovno potrjuje, da on povrnjo čita ali pa zavija. Naj bo eno ali drugo. Nadalje polemisirati s takšnim človekom bi bilo preneumno. Pisal sem, in pri tem vstrajam, da pogrešamo v Pennsilvaniji našjo pramegarjev, pa tudi če bi bila to "Lewisova." S tem sem mislil UMWA. Ako sem s tem kaj zagrešil, naj sodijo čitatelji Prosveta.

John Laugerhole.

Predpustna veselica kluba "Bled"

Chicago, Ill. — Ženski klub "Bled" je sklenil, da priredi eno prvih letošnjih predpustnih vesellic na severni strani mesta. Vršila se bo v soboto 14. januarja v Flainerjevi dvorani, 1639 No. Halsted st. Da bomo užili nekaj lepih ur in obujali veselje predpustni čas, ki smo ga preživljali v domovini z lepimi melodijami, ki jih zna tu igrati le Kochevarjev orkester, o tem smo gotovi. Obenem bomo pozabili na depresijo vsaj za en dan. Vstopnina je nizka, samo 25 v vstopnico, brez nje pa 35c. Nabavite si jih sedaj pri klubovih članicah in si prihranite 10c. To je naš "new deal." Kakšnega pa bomo dobili od novoizvoljenega predsednika? Menda bo bolj jalov. Na 14. jan. pa vai na našo predpustno veselico! Potreba bo dobra in zadovoljiva.

Članica.

Dve igri dne 8. januarja

Ogleby, Ill. — Delavke razmere se niso še nič izboljšale tukaj. Ne kaže drugega kot da se oprimeo dela in da agitarimo za delavsko stranko. Ljudstvo bo kmalu razočarano, čim sprevidi, da tudi Roosevelt ne bo za delavstvo nič boljši od Hoovera. Njihova nezmožnost pa bo veliko pomagala našemu uspehu. Zato pa moramo podpirati in širiti le delavske liste.

Naš klub št. 3 JSZ priredi v nedeljo 8. jan. ob 7:30 zvečer v Moose Halli dve kratki igri: "Soprog in njegova žena" in "Luka in Jaka." Sledi petje in domača zabava s plesom. Vstopnina je samo 20c. Ako se hočete resnično dobro zabavati, pridite gotovo na to bogato prireditev. Posebno zabavno bo, ko se bosta srečala Luka in Jaka, ki spita v eni in isti sobi, eden jo okupira podnevi, druga pa ponoči, pa eden za drugega ne vesta.

Dne 28. januarja bo imelo društvo Mohawks SNPJ svojo prireditev v Slovenskem domu v La Salle.—Anton Udovič.

Vablilo na letno sejo

No. Chicago, Ill. — Naznanjem članicam ženskega združnega odseka za Waukegan in No. Chicago, da se vrši glavna ali letna seja na 12. januarja ob 7:30 zvečer. Vabljene ste vse članice, da se gotovo udeležite. Na dnevnem redu bo več važnih stvari in volitev odbora za tekoče leto. Valed tega je potrebno, da ste navzoče vse. Zadnje čase se članice vse premalo zanimajo za svoj odsek. Predvsem se moramo zavedati, da je ta ustanova še mlada. Ako pride ne sporazum na sejah, je naša dolžnost z dobrim nasvetom ga odstraniti. Le ako bomo složne, nam je napredek zagotovljen.

Za pub odsek, F. L.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Opiatelj, Lorain, O. — Za vaš dopis je potreben popoln podpis za javnost.

Giganti med teleskopi

V zvezdarni na Mount Davisu v Tekssu montirajo te dni enega najmočnejših optičnih instrumentov, kar jih ima astronomski znanost. To je ogromen skalni teleskop, katerega zrcalo meri 2 m v premeru in je velja okroglo \$350,000. To velikanstvo je v svoji oporoki ostavil za zgradbo takšnega teleskopa bogati veletrgovec William Mac Donald, ki je umrl l. 1924. Otrki ni imel. Njegovi sorodniki so skušali operoko razveljaviti, pa se je proces po več letih zaključil z njih porazom. Tako je v zveščoslovje obogatelo za nov velikanški nebanski top.

Skoraj vsi znameniti veliki teleskopi v Ameriki so nastali na podoben način po oporokah bogatih mecenov, ki se svoje tvegni za znanost niso morda niti desti brigali. Eden največjih letnih teleskopov na svetu, in sicer tisti na Mount Hamiltonu je darilo usnarja Jamesa Licka znanosti. Lick je hotel svoj denar prvotno nameniti za zgradbo velike piramide, v kateri bi počivali njegovi telesni ostanki. Toda njegov prijatelj prof. Holden ga je pregovoril za teleskop in Lick je v ta namen ostavil \$700,000. Leča tega orjaka meri 90 cm, tubus pa 18 m. Potemtakem je drugi največji letni teleskop na svetu, kajti njegov to-mariš na Yerkesovem observatoriju ima lečo s premerom 100 cm. Velikan je darilo čikaškega "kralja cestne železnice" Charlesa Yerkesa znanosti.

Ta čas največji teleskop na svetu, namreč zrcalni, je Hookerjev. Hooker je bil velefinančnik in industrialec. Zrcalo njegovega teleskopa ima 2 in pol metra v premeru, je torej znatno večje nego pri MacDonaldevem teleskopu, in tehta 4 in pol tone pri debelini 30 cm. Železne konstrukcije, ki drže zrcalo, so izdelali v tovarni, kjer so nastajali med vojno najmočnejši ameriški topovi. A Hookerjev teleskop ne bo več dolgo prdelil med svojimi tovaršiji. Že od l. 1928 izdeluje namreč ameriški mojstrski optik Richey zrcalo, ki bo imelo 5 m v premeru! Montirali ga bodo nemara letos. Medtem pa je ameriški učenjak Pease izdelal še načrt za teleskopsko zrcalo s premerom 10 m in težo 12 ton! Ta gigant nad vsami giganti bo pokrival najmanj 8 milijonov dolarjev—a morda bo naš to vzrok, da bo treba še dolgo čakati, preden se načrt spremeni v dejstvo.

UMETNA RIBJA SAMICA

Dva zdravnika, dr. Fleischmann in dr. Kann, sta v teku svojih raziskovanj dognala, da imajo vse živalske vrste, začeni s protocejami, spolne hormone v sebi in tako tudi ribe.

Za to vrsto živali je bilo odkritje obeh učenjakov tem važnejše, ker nismo o kakšnih ribjih hormonih doslej nič vedeli in ribe tudi ne kažejo nobenih izrazitih spolnih razlik. Dr. Fleischmann in dr. Kann sta po odkritju pri samicah neke vrste kravov v dobi drstenja organ, ki ga je amstrati za njih spolni organ. Ta organ je kakšna 2 cm dolga cevka, skozl katero leže samica jajčeca in je v ostalem času okrnjena. Tudi samci imajo komaj opazljiv ostanek te cevke. Če sta pa raziskovalca v vodo akvarija dodala nekaj samičjega spolnega hormona, tedaj se je samicam tudi izven do-be drsti povečala spolna cevka na 20 mm, kakor ob tej dobi. Zanimivo pa je, da se je tudi okrnjena cevka samcev podaljšala kakor pri samicah, tako da ni bilo med samci in samicami nobene razlike več.

Ti eksperimenti, s katerimi sta oba učenjaka na preprost način spreminjala samce v samice, še niso zaključeni, a bodo imeli gotovo še važne praktične posledice.

Šetanje med zamorci ni zločin Chicago. — Mestni sodnik Gutknecht je nekemu policaju povedal, da se belokožec lahko giblje med zamorci, ne da bi bil to zločin. Policaj je pred njega pripeljal nekega belokožca, Seidlerja po imenu, katerega je aretirjal. "ker je bil edini bel človek v zamorski skupini." Arretiral ga je radi "nespodobnega vedenja." Sodnik Gutknecht je policaju napravil lekcijo in obtožbenca oprostil.

Lady Astor v razgovoru s Mrs. Burkh (levo), voditeljico delegacije brezposelnih tekstilnih delavcev iz Rhode Islanda, ki se je pridružila "pohoda lačnih" v Washington.

ŽELEZNA PETA

Socijalni roman — Prevel Ivan Vuk.

Clen prvi odreja . . . in tako dalje in tako naprej . . . da se mora sestaviti milica iz vseh službe sposobnih, močnih mož držav, ki tvorijo Združene države, teritorijev in distrikta Kolumbija, ki so več kot osemnajst in manje kot petinštirideset let stari.

Clen sedem; da se vsak častnik ali v spisku nahajajoči mož — ne pozabite člena prvega, gospoda, vi vsi se nahajate v spisku — da se vsak v spisku nahajajoči mož milice, ki bi se protivil ali bi zamudil prijavitni se, postavi pred vojno sodišče in se ima neposredno od tega vojnega sodišča kaznovati.

Clen osem. Ta vojna sodišča se sestavijo le iz častnikov milice.

Clen devet. Milica, ako je vpoklicana k aktivni vojni službi Združenih držav, se ima podvreči tistim zakonom in vojnim naredbam, kakor regularna armada.

Evo vam, gospoda, ameriškanski državljani in milični tovariši. Pred devetimi leti smo mi socijalisti mislili, da je zakon naperjen proti delavcem. Ali sedaj se mi trdno dozdeva, kot da je ta zakon naperjen tudi proti vam. V kratki diskuziji, ki je bila dovoljena, je rekel član kongresa, Wiley, da je ta zakon "predviden kot rezerva, da zagrabí mob za vrat" — mob, to ste vi, gospoda —, in kot varstvo za vse slučaje sprememb v življenju, svobode in privatne svojine. In ako se boste kedaj nasilno spuntali, mislite na to, da ste se spuntali proti svojini trustov in proti svobodi trustov. Zobje so vam polomljeni, gospoda, krepilji so vam obrezani. Tiste dni, ko se boste nasilno spuntali, brezboji in brez krepiljev, boste neskočljiva armada školjk."

"Ne verjamem," vzklikne gospod Kowald. "Takega zakona ni. To je častnikarska rasa, ki so jo izumili socijalisti."

"Zakon je bil vznešen v reprezentacijski hiši, dne 30. julija 1902," je bil odgovor. In sicer od poslanca iz Ohia, Dieka. V naglici se je premel in je bil 14. januarja 1903 enodušno sprejet. In natančno sedem dni pozneje je bil podpisan od predsednika Združenih držav."

9. Matematika sanjarji

Sredi osuplosti, ki jo je povzročilo njegovo razodetje, je začel Ernest zopet:

"Najmanje ducat vas je danes večer trdilo, da je socializem nekaj nemogočega. To nemogočnost ste izrecno izjavljali in dovolite mi, da vam dokažem neizbežnost socializma. Ni samo neizbežno, da boste morali kapitalisti izginiti, nego je tudi neizbežno, da izginejo velekapitalisti in trusti. Ne pozabite, da val razvoja ne pljuska nikdar nazaj. On teče neprestano naprej: Teče od proste obrti h korporativnim skupnostim, od majhnih zvez k velikim, od velikih h kolosalnim in se končno razlije v socializem, ki je kolosalnejši vseh združenj.

Vi govorite, da sanjarim. Dobro. Razložil vam bom matematiko mojih sanjarji. Pozivljam vas, da dokažete neresničnost moje matematike. Razvijal bom neizbežnost poloma kapitalističnega sistema in matematično bom dokazal, zakaj se mora zrušiti. Začnimo . . . imejte potrpljenje z mano, ako se vam bo v začetku zdelo, da so razlage brezpomembne.

Najprej si ogledaj posamezne industrijske panoge. In če bom kjerkoli trdil nekaj, s čem ne soglašate, prosim, da me zaustavite.

Vzemimo tovarno čevljev. Ta tovarna kupi usnje in izdelava iz njega čevlje. Vzemimo, da ga kupi za sto dolarjev. Usnje pride v tovarno in gre ven v obliki čevljev, v vrednosti, recimo, dvajset dolarjev. Sto dolarjev se je torej pridržalo k vrednosti usnja. Kako, to moramo preiskati.

Kapital in Delo sta pridržala torej sto dolarjev. Kapital je dal tovarno, stroje in se iztrošil. Delo je izdelalo fabrikate. Z združenimi močmi Kapitala in Dela se je zaslužilo sto dolarjev.

Ali se strinjate s tem? Omizje je pokimalo pritrjevalno.

"Ko sta Delo in Kapital zaslužila teh sto dolarjev, sta začela deliti. Statistiki teh delitev računajo z drobeli. Radi udobnosti vzemimo mi okroglo število. Kapital si vzame petdeset dolarjev kot svoj delež in delavci dobe petdeset dolarjev mezde kot svoj delež. Radi delitve se pri tem ne bomo prepirali. Vseeno, kakorkoli bi se prepirali, delitev se izvrši po tej ali oni odstotni stopnji. In pomislite, da to, kar smo videli sedaj pri posameznem industrijskem obratu, velja za vse druge tovarniške obrate.

All imam prav? Zopet so vsi potrdili odobravanje.

"Vzemimo mi slučaj, da hoče Delo, ki je dobilo petdeset dolarjev, pokupiti čevlje. Ono jih lahko pokupi le toliko, koliko jih dobi za petdeset dolarjev. To je jasno, mislim."

Sedaj pa pojdemo od tega posameznega obrata k vsotam vseh industrijskih obratov v Združenih državah, ki se pečujejo z izdelavo usnja, surovin, transportom in prodajo, kratko, ki obsegajo vso to industrijo. Vzemimo zopet okroglo vsoto in recimo, da znaša vsa letna produkcija tega blaga v Združenih državah štiri milijarde dolarjev. Med tem je Delo dobilo dve milijardi dolarjev. Štiri milijarde je bilo produciranega. Koliko lahko Delo od tega pokupi? . . . Dve milijardi. V tem smo si edini. Sicer pa je odstotna stopnja, ki sem jo vzel, zelo visoka, ker od tisoč kapitalističnih deviz ne more Delo na noben način pokupiti polovico produkcije.

Ali pojdemo k naši stvari. Vzemimo vključ temu, da lahko Delo pokupi dve milijardi. Iz tega sledi, da Delo lahko porabi le samo dve milijardi. Treba torej računati z ostalima dvema milijardama, ki jih Delo ne more pokupiti in porabiti."

"Delo ne porabi svojih dveh milijard," mu seže v besedo gospod Kowald. "Ako bi to storilo, potem bi ne bilo nobenih hranilnih vlog v hranilnicah."

"Hranilne vloge Dela v hranilnicah so samo neka vrsta rezervnega fonda, ki se porabi ravnokotno hitro, kakor se je nakupil. Ti prihranki so preračunjeni za starost, za bolezen in za nepričakovane alučaje ter za pogrebe. Oni so kratkoma košček kruha, ki so ga zaklenili v omaro, da bi ga pojedli drugi dan. Ne, Delo porabi vso produkcijo, ki jo s svojo mezdjo pokupi.

Dve milijardi ostaneta Kapitalu. Ko je vse svoje izdatke poplačal, porabi gotovo ostanek, ne? Ali porabi kapital ob milijardi?"

Ernest obmolke in pogleda po gospodi. Vsi zmajejo z glavo.

"Ne vem," odgovori eden iz njih.

(Dalje prihodnjak.)

V Dakiji, na levi donavski o-bali, od zapadne in južne strani Transilvanskih Alp — Karpato-v, torej v Banatu, Erdelju in v Romuniji, je živel takrat narod Dakijci. Njihovo glavno mesto, prestolnica daškega kralja Dekebala, je bila z zidovjem obdana Sarmucegetura, v lepi Ha-ceški dolini na jugozapadni strani Sibirskih planin in ne daleč od Donave. Dakijci so bili, kakor poroča zgodovina, veliki in hrabri narod. Rimljani niso mogli mirnodušno trpeti tako mogočnega soseda, ki jih je večkrat vznemirjal. Ko je zavladal Trajan, je podvzel takoj bojne pohode po severnih in vzhodnih mejah svojega imperija. Da bi lahko prepeljal svojo vojsko skozi ozke donavske soteske — klance ter gotoveje dospel na Karpatske višine, se je lotil razbijanja in sekanja sten donavske obali, da je naredil takozvano Trajanovo cesto, katero smo gledali preje ves čas. Ko je bila končana, je peljal Trajan dve koloni k daški prestolnici in jo po uporni borbi l. 101. razbil. Premagani daški kralj je stopil pred zmagovitega imperatorja, položil orožje in na kolenih prosil za milost.

Ta zmaga je prinesla Trajanu v Rimu triumf, v katerem je stopil v Rim kot "Avgustus Germanicus". Denar iz te dobi je nosil ime "Dacius".

S to zmago je dobil Trajan svoboden prehod skozi Železna vrata. Zdelo se je, da se je rešil Trajan nevarnega sovražnika in da je z Dakijci končano. Ali ukročni Dekabal je oživel. Na tihem se je pripravil na boj z Rimljani. Utrjeval je razdrte trdnjave, sklenil je zvezo z sosednimi narodi in je pozval Trajana na nove boje.

Pripravljaje drugi pohod proti Dekabalu, je Trajan naročil Apolodaru, da v svrhu lažjega prehoda čez Donavo in gotovjše zmage nad Dakijci sezida most čez Donavo doli za Železnimi vrati. Na pomlad 104. leta je v spremstvu Hadrijana in Lucija Kvinta peljal svojo vojsko nad Dakijo. Oprezno, ali brez odlašanja je prodiral v de-želo. Po celi vrsti srečnih bitk, je zasedel mnogo utrjenih mest. Prestolnica se je branila uporno, ali morala je pasti. Daške poveljniki so zažgali svoje hiše, a z ženami in otroci so popili čašo strupa — ter se tako rešili rimskega suženjstva. Tudi sam kralj, junaški Dekabal, je rajši izbral smrt — prebodel se je z lastnim mečem.

Glava Dekabalova je bila poslana v Rim, a neizmerno blago je postalo plen zmagovitih rimskih legionarjev. S tem je bilo popolnoma uničena država Dakija . . .

"Pa pravijo, da je človek umno bitje," je rekla Tea. "Pri vsej svoji umnosti pa je samo krvoločna zver . . . Bila takrat in še je danes."

"Pravijo tisti, ki jim je umnost klati človeka," je pripomnila gospa Marija. "Svetovna vojna ni bila nič bolje nečloveška od rimskih pohodov."

"In ljudje so morali utrjevati, delati, poginjati . . . vse samo za to, da nekdo zmaga," je dodala Tea. "Moj brat, mladenič dvajsetih let, vesel življenja, je nekje zakopan, ali raztresenih kosti, da ne vemo kje . . ."

Zamolčali smo, kakor da dajemo čast tistim, ki so morali pasti na bojiščih in v zaledju, od krogle, noža, ali od boleznih in pomanjkanja . . .

"Tako je Dakija postala rimska provinca," je rekel Matevž po kratkem molku.

"Da," je odgovoril Tein spremljevalec. "Novi rimski podaniki — državljani so si kaj hitro osvojili rimski jezik in običaje. Mesta so bila naseljena največ z rimskimi veterani, in ta kri še danes teče po žilah prebivalcev nekdanje Dakije . . . Sarmicegetura je postala glavno mesto nove rimske province — "Colonia Dacia", ali Colonia "Ulpia Trajana Augusta".

Dakija je ostala pod Rimljani do konca 3. stoletja. A ko so začeli barbari narodi s vzhoda prihajati v velikih vojskah in poplavljeni Dakijo in sili čez Donavo, so Rimljani Dakijo pustili in branili Mesijo in Italijo. Od tega časa je bila Da-

Trije ruski "udarniki" (člani sunkovnih delavskih čet), ki vodijo popravo železniških lokomotiv.

kija večkrat poplavljenja z raznimi narodi; Goti, Vandali, Huni, Bolgari, Pečenegi, Kumanini in Avari. Narod je zbežal v planine, kjer se je lotil pastirstva. Utrjena mesta in bivališča so se spremenila v razvaline in pustino.

V široki dolini, v kateri je stala daška prestolnica Sarmicegetura, so vidni še danes sledovi. Tam je sedaj okrog 20 romunskih vasi. Srbi in Romuni ji pravijo "Gradišče", a Madjari "Varhely".

"To se pravi, je rekla gospa Marija, "da so Romuni takorekoč narod vsemogočih narodov, ki so bili in so še?"

"Ko so prišli Madjari v Banatske kraje," je rekel Tein spremljevalec, "je bilo Romunom zopet onemogočeno, da si ustvarijo svojo državo. Morali so se zopet samo boriti. Daške dežele so si razdelili Madjari, Bolgari in Grki, a narod se je zopet umaknil v gore, ali pa je kot suženj delal po poljih. Živel je v podzemeljskih bajtah. Vendar, v spomin na rimsko kulturo in slavo, je ohranil jezik, običaje in ustna izročila, da so poleg vseh težav in trpljenja ohranili narodno zavest in običaje, ki se je v drugi polovici 13. stoletja jel javiti v konkretni obliki v samostojnih kneževinah: Karavlaški in Karabogdanski, ki sta se imenovali Vlaška in Moldavija. L. 1859. pa sta se obe kneževini ujedinili v eno državo — Romunijo pod vladjo izvoljenega kneza, polkovnika Kuze, ki je dobil ime Aleksander Jovan X. Ta država je formalno bila priznana od evropskih sil še le 1866. leta, ko je zasedel prestol hohenzolovski princ Karl I. . . . Po svetovni vojni pa so se njene meje še bolj razširile."

"Mi pravimo Romunom 'Vlaši', je rekla Tea.

"Tako so že stari Slovani imenovali Rimljane, a pozneje tudi druge polatinjene narode."

"Mi pa jim — Italijanom namreč — pravimo Lahji," je rekla gospa Marija. "In če bi bili Romuni bližji nas, bi jim gotovo tudi tako rekli."

Tea se je nasmejala, Zdravko pa je pripomnil, vzbočivi pri: "Včasih tudi meni kakšen Gorenjak reče, da sem Lah, če ga namreč nečem v čem razumeti."

"Počakaj s tvojo Gorenjako zgodovino, Zdravko," je rekel Matevž in se obrnil k Teinemu spremljevalcu. "Romunski jezik, kakor sem ga slišal govoriti, ima mnogo slovenskih besed."

(Koniec prihodnjak.)

V trgovini

Dama, ki že dolgo izbira: Pri vas pa res ni nič primernega. Rada bi videla kopalni triko, ki bi mi dobro pristojal.

Prodajalec: To bi tudi jaz rad videl, gospa.

Otroka lahko naučiš, kako naj konju ponudi na ploski dlani kos sladkorja, da ga ne ugrizne; ne moreš ga pa naučiti, kako se ljudem ponudijo slakčice brez nevarnosti ugriza.

Pazite se pred Flu!

Ostajte vala črva, ostanite v zdravju!

TRINERJEVO GRENKO VINO

Ko ste se utrudili pokušati vsa zdravila, ki je vaš uspeh in ne zadovoljiv, tedaj je čas, da se obrnete na LEOPILLA. Zdravilo, ki je za vsa vrsta bolezni, ki jih povzročajo protispolni, in tudi proti revmatizmu, guta, plimom, stari šilni tdi. Nikdar ne boste občutili toliko bolečine, kolikor, če se ne obrnete na LEOPILLA. Pijte in se boste zdravili.

LEO LABORATORIES, Inc.
824 Fullerton Ave., Chicago, Ill.

NAROČITE SI DNEVNIK LIST PROSVETA

Pe sklepa 3. ročne konvencije se sedaj lahko naroči na List Prosveta in priložni eden, dva ali tri štane iz ene družine in in enega naročnika k eni naročnici. List Prosveta stane za vsa enaka, za štane ali naročnika 0,50 za eno letno naročnino. Ker pa štani za plačilo pri naročniku 0,25 na tednik, se jim to priložje k naročnici. Mi priložimo enega, dva ali tri štane iz ene družine k eni naročnici. Torej sedaj ni varnika, rači, da je list prosveta za štane S. N. P. J. List Prosveta je vala lastnina in gotovo je dobro v vsaki družini vedeti, ki bi rad štali list vsak dan. Torej sedaj lahko priložje, da se tudi vi naročite na dnevnik Prosveta. Cena lista Prosveta 0,25 za štane. Štane in Kanada 0,50. Za Člove in Chicago je . . . 0,25. 1 tednik in . . . 0,50. 2 tednika in . . . 0,50. 3 tednika in . . . 0,50.

Ime _____ Čl. družstva _____

Navedite _____

Ustavite tednik in ga priložite k moji naročnici od sledočih članov vaše družine: _____ Čl. družstva _____

Ime _____ Čl. družstva _____

Navedite _____

Ustavite tednik in ga priložite k moji naročnici od sledočih članov vaše družine: _____ Čl. družstva _____

Ivan Vuk:
Po valovih Donave široko . . .
(Beleške iz popotnega dnevnika.)
Danes so ostanki tega mostu že skromni. Elementarni vzroki so ga že zelo razrušili . . . Tudi dosedanje beleške o mostu niso dovoljne, da bi se mogla dobro videti njegova konstrukcija in v koliko je podobna s sliko na Trajanovem stebru in na denarjih. Kolika je bila mostovska višina se ne ve točno in če je bil most tudi pripravljen za obrambo. Rimljani so že tedaj znali zidati svoje na veliko razdaljo, o čem pričajo mnogi mostovi iz teh časov, posebno oni pri Marborelli in Lisaboni s loki v razponu do 45 m. Dio-Kasije, rimski konzul v Panoniji, je zapustil opis tega mostu:
"Per ea tempora Trajanus lapideum pontem in Istro fecit, opus sane mirandum et maxime memorabile, cui caetera illius opera viae adaequare possit. Viginti stant ex quadrato lapide pilae, quarum altitudo centum et quinque quaginta pedum, praeter fundamenta habetur, latitudo sesquialta pedes continet; distat inter se centum et septuaginta pedibus, fornicibus vero coniunguntur" . . .
Po našem bi se reklo: "V tistih časih je sezidal Trajan kameniti most čez Ister (Spodnjo Donavo). Delo silno čudovito in napravljeno v spomin, s katerim se druga dela ne

morejo primerjati. 20 temeljnih dvadratnih kamnov je položeno na temeljne kamne, katerih višina znaša 150 čevljev, širina pa 60 čevljev, razdalja pod njimi je 170 čevljev."
Most je bil zidan v dobi drugega pohoda Trajanovega proti Dakom l. 105 po Kr. Zidal ga je arhitekt Apolodor iz Damaska. Pa tudi Trajan sam je bil veliki arhitekt. Večina mostov, ki so bili zidani pod njegovo vladjo v Italiji, Španiji in v Nemčiji, kakor oni preko Eufrata in Tigrisa, so bili zidani pod njegovim rokovodstvom. Apolodorovo ime je ovekovečeno na triumfalnih Trajanovih vratih v Rimu. Na oboku je relief, kako Apolodor nudi Trajanu načrt od donavskega mosta.
Trajanov most, ta najponosnejša stavba rimskega genlja na Dolenji Donavi bi se gotovo obdržal še dandanes v vsej svoji veličini, če bi ne bilo Hadrijanove zavisti, ki je, kot Trajanov naslednik, in z izgovorom, da bi ta most lahko izkoristili severni barbari za prodiranje v Mesijo, dal gornjo mostovsko konstrukcijo porušiti. Tudi znameniti mojster Apolodor je padel kot žrtev te zavisti. Samo dvajset let se je obdržal v celoti ta umotvor velikega rimskega imperatorja. Ali slava je ostala še do dandanes.
Glavne bronaste statue Trajanove, ki je stala pred mostom na jugoslovanski strani, so namn. ribiči pred 80 leti v pesku, bli-

zu obale. Izstavljena je v beograjskem muzeju.
Trajan, ta veliki vojskovodja, arhitekt in vladar rimski je umrl na nekem bojnem pohodu v Aziji 117. leta . . .
Zamislili smo se v tiste čase in molčali. Parnik je plul po gladini Donave. V naših mislih pa so vstajali spomini na rimsko dobo, ki je zanesla tudi sem svoje ime . . .
Solnce je že šlo proti zatonu. Pluli smo mimo Turn Severina, mesta, zasnovanega leta 1835. Prej je stal tam nekdanji daški Drubetis, a pozneje rimska kolonija. Pred Turn Severinom molji iz Donave ostanek stebra od Trajanovega mostu. V parku, ki se razprostira na obali, so razvaline nekakšnega stolpa. Romuni mu pravijo Turn Severinovi, po katerem je mesto dobilo svoje ime. Pripoveduje se, da je ta stolp sezidal rimski imperator Aleksander Sever in da je bil tu grad Justinjanov. Ko so Rimljani v prvem stoletju po Kristu zavladali z Beogradom, so si kaj hitro pokorili Panonice in narode na balkanskem polotoku. Donava je postala meja velikega rimskega imperija. V krajih — v Gorenji Mesiji — kjer prebivajo danes Srbi — so sezidali Rimljani mnoge ceste in bivališča. A v začetku imperija od barbarov s severa, so utrdili desno donavsko obalo z mnogoštevilnimi gradovi in trdnjavami.